

krave. Suša, koja je puna slame, drva i različnog gospodarskog oruđa, imade pod krovom tavan za sijeno, na koji se ulazi ljestvama kroz prozor. Južno uz sušu stoji još jedno malo zdanje »sukačnica« zvano, u kojem je smještena krušna peć, škrinje za brašno, korito za miješenje kruha te kotao i sve nužno za pranje rublja. Na tu »sukačnicu« prislonio se još i uredan drven »skurnjak« (= kokošinjak) na dva sprata. Imali smo prilike da budemo nazočni kod pravljenja kruha, što ga je umijesila jedna od domaćih kćeri. Bio je to vrlo tečan kruh od miješena pšeničnog, raženog i kukuruznog brašna i ispečen u okruglim hljebovima. Od onoga tijesta, koje se na koncu sastruže sa korita, ispeče se niska »pogača«,

koja se još topla pojede. Kruh se ispeče u većoj količini osobito zimi, za neko osam do deset dana, a sprema se u suhoj i hladnoj pivnici.

Na suprotnoj strani kuće za stanovanje stoji stara kuća, koja je primitivnije građena, a sad je ruševna i zapuštena, te služi kao hambar i spremište za stare stvari.

Sve te zgrade okružuju sa tri strane prostrano dvorište, koje je prema cesti sasvim otvoreno i bez svake ograde ili plota, tek jedan golem stari orah stoji kao čuvar uz cestu.

Cijelo je kućište, staro, tipično za ovaj kraj.

Jela Novak.

## STRUŽNICA IZ OKOLICE LEPOGLAVE

U prenapučenim krajevima Hrvatskog Zagorja bavi se narod mnogo raznim kućnim zanatima, koji zaposluju i odrasle i djecu ne samo zimi već često kroz čitavu godinu. Takovo je »kućno-industrijsko« područje naročito kraj oko Bednje i Lepoglave, odakle dolazi poznata raznovrsna rukotvorna roba na sajmove diljem Hrvatske i Slavonije. Alat, kojim se tamošnji narod služi za izradbu svojih proizvoda, mahom je primitivan i starinski, kako to već biva gotovo kod svih narodnih zanata.

Za tokarske radove u selu Borju i Vesi kod Lepoglave služi naprava, koju zovu »stružnica« (kajkavski) a imade oblik starinskog tokarskog stana (Slika 1.). Ovim se imenom izvrsno označuje značaj posla, koji se na njoj obavlja, pa držim, da u nas nema zgodnije narodne riječi, koja bi zamijenila njemački »Drehbank«. Jedan primjerak takove stružnice nabavljen je god. 1923. za zbirku etnografskog odjela Hrv. nar. muzeja, gdje je izložen zajedno sa svim pripadnim dijelovima i uređen tako, da se može na njem raditi.

Interesantno je spomenuti, da se posve jednaki oblik takove stružnice nalazi u upotrebi i kod Hucula. (Vidi: В. Шухевич, Гудульщина. 2 часть, pag. 305. — Материяли до українсько-руської етнології — том IV, 1901.)

Za starinski karakter »stružnice« najbitniji je način, kako se okreće predmet, koji je u obradbi. Kod modernih naprava on se okreće uvijek jednim sjerom, dok kod nje sad prema radniku sad smjerom od njega. To biva zato, jer remen, ovijen oko »vrtence«, a pričvršćen gore na kraju elastičnoga »druga« te dolje za »nogalnicu«, kojom se diže odnosno spušta, imade sta-

novitu prema visini sobe odmjerenu dužinu, pa se mora ovijati oko »vrtence« čas smjerom prema dolje čas prema gore i tako nazimjence mijenjati smjer okretanja dotičnoga predmeta.

Sastavni su dijelovi ove stružnice (vidi sliku 1.):

1. »prijehna dolna drijeva« temeljni balvan.
2. »prvi stupi«: stupovi, koji drže glavni (prednji) dio stružnice.
3. »zajdni stupi«: stupovi, koji služe za uporište radnika.
4. »naslon« na koji se radnik straga naslanja kod rada.
5. »ličke« (sing. lička) ili »lajstlini«, između kojih se učvršćuje pomična uporišna »babica«.
6. »nogalnice« pričvršćene međusobno »klinom«, koji se prema potrebi premješta, zbog česa ima jedna gornja od dviju »nogalnica« više rupa.
7. »lega« t. j. ležaj od dvije daščice, između kojih se pomiče »nogalnica« pričvršćena klinom.
8. »ščrbak«, nazupčena priječka, na koju se prema potrebi više ili niže polaže jedan kraj »precijepeca«.
9. »precijepec«, uporišna motka za ruke radnikove kod rada jednim krajem položena na »ščrbak« a drugim krajem pričvršćena u »babicu«.
10. »babica«, pomična uporišna gredica između dvije »ličke«, koja se »zagozdom« učvršćuje u određenom položaju.
11. »zağozda« za učvršćivanje pomične »babice«.
12. »vrtence«, na koje se nabada komad drva u svrhu obradbe te oko kojeg je jedamput ovijen »remen«.

13. »remen« od kože ovijen oko »vrtenca«, pričvršćen dolje za »nogalnicu« a gore za »drug«.

14. »drug« elastična drvena motka, pričvršćena jednim krajem o strop, na kojem je i »priječno drjevo«, preko kojeg se savija vučena »remenom«.

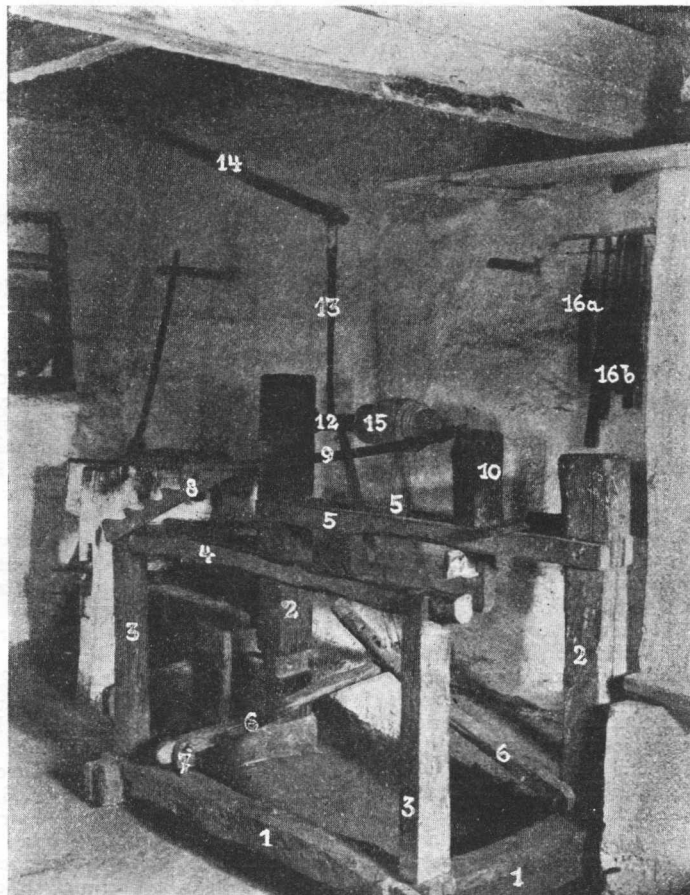
15. komad drva u obradbi: glavina za točak, pa zajedno s njima imadu dužinu od kojih 30—60 cm.

16. noževi za tokarenje: a) greblica b) strugovi.

glavnom dvije vrste i to: a) greblica, koja imade uvijek isti oblik i služi za čišćenje površine tokarenog predmeta (Slika 2a.) b) strug (pl. strúgi), koji može biti raznih oblika i veličina već prema tomu, kakav se predmet izrađuje. (Slika 2b.)

Svi su noževi nasadeni na drvena držala, pa zajedno s njima imadu dužinu od kojih 30—60 cm.

Izrađuju se raznovrsni — ali samo drveni — predmeti a ponajviše: tanjuri, soljenke, mužari, zdjelice, glavine od točkova te ču-

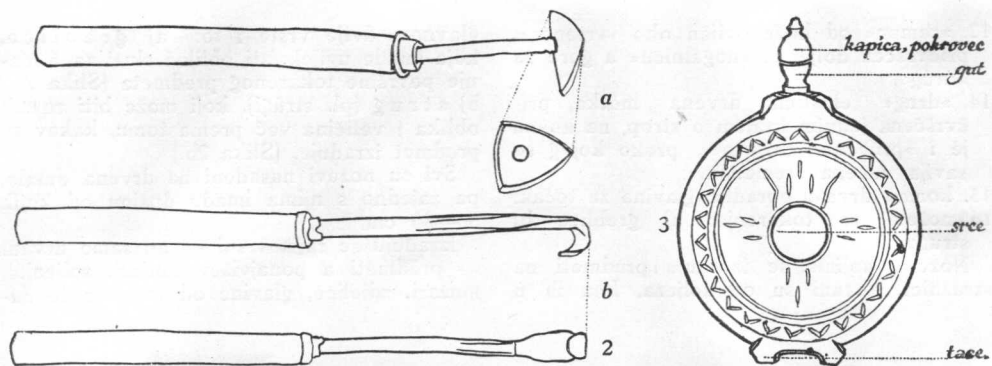


ture. Najteža i najinteresantnija je svakako izradba čutura, kojih može izraditi jedan majstor na dan najviše 2 komada. Tip, koji se izrađuje u napomenutim krajevima prikazuje slika 3.

Za takove čuture se upotrebljava ponajviše javor, orah i kruška, a uz poznate noževe služi još naročito za izrađivanje urezivanih ukrasa šnicer, jednostavni rez-

barski oštri nož, te gleteljka, malo (svedeno) dlijeto (njem. Hohleisen franc. gouge.)

Za posao izdubljivanja čuture, koji se vrši kroz okruglu rupu u sredini jedne plosne strane, a koja se nakon dovršena rada začepi »srcem«, kaže se »potkapatí čuturu« a ne »dupsti«. Kad je tokarski i rezbarski posao dovršen, ukrašuje se (»cifra se«) površina slikanjem jednostavnih šara s pomoću



naročite crveno-smeđe zemlje, koju nalaze na području Ivančice nedaleko spomenutih mjesta. Nakon što se boja osuši, ugrije se

cijela čutura i voskom namaže u svrhu, da ne propušta tekućinu a ujedno i da fiksira naslikane šare. **Vladimir Tkalić.**

#### BIBLIOGRAFSKE BILJEŠKE.

1. Šafařík u svojoj »Geschichte der illirischen u. kroatischen Literatur« na str. 376. u odsjeku »Miscellen« navodi ovaj tiskopis: »Kratek zavjetek zrokov, koje pred nekulikemi letmi jeden vuchen Luteran je szudil zadovoljnye, da iz Luterana, Kalvinista y vszakoga krivovernika mora Katolik postati. Vu Zagrebu (um 1746?). 12<sup>o</sup> Aus Juranić's Notaten«. Taj je tiskopis izišao god. 1742. Doznajemo to iz kompedioznog djela isusovca Jurja Muliha »Poszel Apostolzki« (Zagreb 1742.). Jedan odsjek knjige radi o lutoranima (»Od Znamenja nasse Vere, i Czirkve«; str. 298.—308.), pa tu imade umetak s natpisom »Odgovor vnošem hasznovit« (str. 305.—308.), u kojem se navodi odgovor jednoga superitendenta na pitanje: mogu li lutorani lako i slobodno prelaziti na katoličku vjeru. Na koncu člancića čitamoo ve retke: »Takje odgovoril Lutheranszki Superintendent. Koji odgovor je bil nastampan, i razdelen vu Frankofurtu varassu leta 1664. Vu Tyrnavie pako leta 1698. i leta 1724. A vu Zagrebu vezda leta 1742.« (Spacion. od mene.) U natpisu, što ga navodi Šafařík, bit će ono »mora« štamparska ili pisarska griješka mjesto »more«. Sva je prilika, da je sâm Muliha izdao taj letak.

2. Tako isto držim, da je drugi spis, što ga Šafařík pominje na istoj strani i u istom odsjeku, — a to je: Jur. Muliha Zerczalo pravedno, gdi sze ima iztirito izpiszanje, kada, kako y zashto Gerchkoga zakona lyudi od ztare kerztch. katol. czirkve y od Rimzkoga Pape jeszu odztupili. Vu Zagrebu 1742. 8<sup>o</sup>. Aus Juranić's Notaten —

napose izdani ulomak iz pomenutog Muliha djela »Poszel Apostolzki«. Muliha se u tome djelu, kako je pomenuto, opsežno bavi krivovjercima, a naročito o grčko-istočnom raskolu raspravlja pisac u nizu članaka, koji opsežu str. 308.—362. Prvi od tih članaka imade natpis: »Od Rasztanya Czirkve Izhodne, iliti Gerchke od Zahodne, iliti Latinszke, tojeto Rimszke« (str. 308.—320.), i u njem se pripovijeda povijest raskola. Ja držim, da je baš taj članak preštampan u spisu »Zerczalo pravedno«, što ga navodi Šafařík, i da je napose izdan valjada u svrhu propagande.

3. Ako se vojnički vježbovnici također uračunavaju u sportsku literaturu, onda bi se terminus a quo za hrvatsku sportsku književnost morao pomaći za četvrt vijeka naprijed od godine, koju za prvijenac te literature naznačuje Bučarova »Bibliografija za tjelesni odgoj« (Zagreb 1922.; Sokolska knjižnica svezak XXV.). Bučar stavlja najstarije djelo te vrste pisano hrvatskim jezikom u godinu 1773.; Krčelić u »Anuama« (akad. izd. str. 8.) pripovijeda o jednom vojnom vježbovniku iz god. 1748. Ono mjesto glasi: »(Regula militaris distributa.) Bani lectae litterae, quibus laudat copias banalium confiniorum, quae sub ductu et imperio suo in Belgio militarunt, ac una vernaculo idiomate descripta exercitii militaris condiscendi mittit exemplaria per confinia distribuenda, ac ut confiniorum populus diebus festis juxta illa exercentur, ordinat«. Sva je prilika, da se radilo samo o letku od malo stranica, no taj je letak bio pisan hrvatski, zacijelo je bio štampan, a izišao je g. 1748. dakle je najstariji hrvatski vojni vježbovnik, za koji do sad znamo.

**Vladoje Dukati.**